

Soňa Nezhodová

Benetovo potomstvo: Emma a Bernard – poslední hustopečští Benediktové

V říjnu loňského roku uplynulo sedmdesát let od likvidace židovských obcí v převážně Němci obývaných oblastech jižní Moravy.¹

Po uzavření Mnichovské dohody došlo 8. října 1938 k rychlému obsazení Mikulovska německou okupační armádou.² Židé odtud utíkali chaoticky, zvláště z Břeclavi a z Hustopečí, kde se nepočítalo s odstoupením Hitlerovi. Jejich majetek byl arizován bývalými německým spoluobčany – takřka okamžitě a bez jejich přítomnosti, a pokud se nezachránili útekem do daleké ciziny, nastoupili později ze svých nových, povětšinou nouzových bydlišť v Protektorátu smutnou pouť do Terezína nebo přímo do vyhlazovacích táborů, z nichž se drtivá většina již nevrátila.

Ani ti, kteří přežili, to však po návratu do svých původních bydlišť neměli lehké. Determinoval je jejich jazyk, jímž byla většinou němčina; československé úřady často prohlašovaly jejich majetek za zkonfiskovaný. Místa, do nichž se vraceli, příliš upomínala na mrtvé souvěrce... Na tyto navrátilce doléhal pocit osamocení a vykořenění. Odcházel proto často do větších měst – především do Brna, měnili či počestvovali svá příjmení a snažili se splynout a „pokračovat ve svém nepokračovatelném životě“. Mnozí volili odchod do zahraničí, často do Palestiny či do zámoří, protože z Evropy se stalo příliš temné místo.

Zánik a rozptýlení moravského Židovstva se týkal i jednoho z nejvýznamnějších rodů – potomstva legendárního moravského zemského rabína Mordechaje Beneta-Benedikta, od jehož úmrtí uplyne letos 180 let.³

Mordechaj Benet (též Markus Benedikt, žil v letech 1753–1829) byl největší autoritou židovské Moravy. Jako duchovní vůdce a učitel měl mimořádný vliv a ještě sto let po jeho smrti byl téměř při všech příležitostech spojených s židovským životem, ať už náboženské, nacionální nebo obecné povahy, patrný jeho stín.⁴ To ovšem nezabránilo, aby se démon nacistické zkázy neprolomil i do reality životů jeho potomků, k nimž patřila větev podivínských Benediktů, kteří se po emancipaci (1848) usadili v Hustopečích.

Hustopečští Benediktové se odvozovali od Benetova syna Naftaliho, který byl rabínem a představeným rabinátního kolegia židovské obce Šafov. V následných generacích se pak u mužských příslušníků rodu tradovala jména Markus (podle Benetova úředního pojmenování) a Naftali.

Naftalio synové Jochanan a Samuel pokračovali v rodinné tradici náležitě náboženského vzdělání a oba absolvovali ješivu v Bratislavě, vedenou tehdy slavným rabínem Chatamem Soferem.⁵ Ačkoliv získali osvědčení vykonávat rabínskou profesi, nepokračovali v ní, i když v jejich rodinách setrvalo hluboké náboženské povědomí.⁶

Jochanan se oženil s Cäcilíí Schnäbelovou a vedl velmi dobře prosperující obchod se střízním zbožím v Brně. Měl několik dětí, z nichž dvě se sňatkem propojily se svými rodinnými příslušníky. Syn Moritz si vzal svou sestřenicí Rosu (dceru bratra Samuela) a dcera Jeanette-Jenny se provdala za Samuela Böcka z Uherského Brodu, s nímž měla mj. syna Isidora – pozdějšího hustopečského rabína. Isidor, vnuk Jochanana Benedikta, si pak v Hustopečích našel manželku opět mezi Benediktovými – jeho vyvolenou byla vlastnice Emma, vnučka Samuela Benedikta.

Samuel (celým jménem Abraham Šemuel) se narodil roku 1813; oženil se Katharinou Böhmerovou z Podivína. Jejich rodina patřila k nejdéle usazeným v Hustopečích.⁷ Benediktovi vlastnili dům č. 91 v Horní Panské ulici (dnes Smetanova), v jehož dvoře byla do roku 1880 provozována židovská modlitebna.⁸ Samuel zemřel 7. 3. 1875 v Hustopečích ve věku 62 let a jako Benetův vnuk byl pochován na rabínském vršku v Mikulově. Samuel měl několik dětí, z nichž syn Bernard a dcera Fanny-Franciska⁹ zůstali trvale v Hustopečích.

Podobizna moravského zemského rabína Mordechaje Beneta
(archiv Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě)

Náhrobek Samuela Benedikta na rabinském vršku v Mikulově, na němž je mj. titulován jako „potomek duchovního kněze“ Beneta. (foto Soňa Nezhodová)

Bernard se tak stal pokračovatelem větve hustopečských Benediktů. Narodil se roku 1851 ve Velkých Pavlovicích a příslušel do Podivína. Absolvoval ješivu v Bratislavě. Od roku 1873 žil v Hustopečích (v domě č. 91), kam oficiálně příslušel od roku 1908. V té době zakoupil nemovitosti č. 353 a 354 v Dolní Kovářské ulici. Vlastnil statek a věnoval se zemědělské činnosti. Jeho manželka Elizabeth, rozená Aschkenesová, se narodila roku 1855 v Podivíně.¹⁰

Jako tradičně nábožensky založená rodina byli Bernard a Elizabeth obdařeni četným potomstvem: po prvorozeném Naftalim (zemřel roku 1887 jako třináctiletý na zánět mozkových blan) následovali Sidonie – Sidi, Emma (provdaná Böcková), Samuel – Fritz, Markus – Max, Anna, Laura, Adolf, Frida, Rosa, Berta, Hans – John Cyril, Katharina a Karl (zemřel v devíti měsících). Z těchto dětí zůstali v Hustopečích pouze Emma a Adolf. Po bytem v cizině se před holocaustem zachránili Sidonie, Fritz, Frida, Katharina a Hans. Ve vyhlazovacích táborech zahynul Markus, Anna, Berta, Rosa, Adolf. Holocaust přežili pouze Emma, manželka hustopečského rabína, a Adolfův syn Bernard.

Bernard Benedikt s manželkou Elizabeth (soukromý archiv Judith Leiferové)

Emma později na přání své dcery Grete sepsala vzpomínky na historii rodu,¹¹ na přestálé utrpení a na strastiplný odchod svého manžela dr. Isidora Böcka, čímž nám zůstalo cenné svědectví o krutém osudu jihomoravských Židů. Protože manžel hrál v Emminých vzpomínkách hlavní roli, uvedme několik důležitých údajů.

Isidor Böck se narodil 29. května 1869 v Uherské Brodě, kde se jeho otec Samuel věnoval zemědělství. Po skončení základní školní výuky odešel studovat na teologickou školu do Topolčan a pak na zemskou rabínskou školu do Bratislavy. Od roku 1892 studoval na univerzitě v Marburgu, kde se věnoval hlavně filozofickým disciplínám. Univerzitní vzdělání ukončil v roce 1896.¹²

Dne 15. prosince 1897 byl novoapečený doktor Isidor Böck instalován jako první (a zároveň poslední) rabín v Hustopečích. O tři roky později se oženil se svou vlastní Emmou, která se narodila 14. dubna 1876 v Hustopečích. Emma vyrůstala v rodinné tradici, kde zbožnost byla věcí naprosto samozřejmou. Pocházela ze 14 sourozenců, a protože se narodila jako třetí v pořadí, musela spolu s druhorozenou sestrou Sidonií od útlého věku vydatně vypomáhat v domácnosti, z čehož jí pak podle vlastního úsudku zůstala velmi vážná povaha.

Manželé Böckovi nejprve bydleli v nájmu – v domě č. 103 v Dolní Panské ulici (byť č. 2). Později si v květnu 1914 zakoupili dům č. 52 na Náměstí. Narodily se jim čtyři děti: Jenny, Greta, Albert a Anna.¹³

V druhé polovině třicátých let již manželé žili v Hustopečích sami – jejich potomci už vylétli z příslovečného hnízda. Nástup henleinismu a osudový rok 1938 dopadl drtivě. V dopisu „milým dětem“ z 19. května 1938 Emma uvádí: *...můžete být šťastni, že jste toto peklo mohli opustit. Bohužel ještě nikdo neví, co má führer v úmyslu. Myslím, že doba po anšlusu byla pro nás zde strastiplnější než za války, ¹⁴ i když i tehdy bylo dost zle. Trýzeň a ponížení jsme tehdy nezažívali a zlo postihovalo všechny stejně, ale člověk nepociťoval pohrdání a nenávisť jen kvůli tomu, že je Žid.*

V září 1938 manželé Böckovi opustili Hustopeče a odstěhovali se do rabínova rodiště, do Uherského Brodu: *16. září 1938 dopoledne přišel můj milý bratr Ady, aby nám sdělil,*

Dr. Isidor Böck a Emma Böcková-Benediktová před nástupem do terezínského transportu (soukromý archiv Judith Leiferové)

že je dnes konečně připraveno auto k odvozu do Brodu.¹⁵ Rychle jsme vzali nejnnutnější věci, teplé prádlo a šaty, nějaké potraviny, povlečení na dvě postele, zabalili vše a čekali jsme. Asi mezi 5.–6. hodinou se objevilo auto. Paní Abelesová se svou mladší dcerou Ruth a s vnukem už seděli vevnitř. Bylo to nákladní auto, proto jsme mohli své věci pohodlně uložit. Ady a švagrová Gretl nám přišli pomoci a nakonec, protože auto bylo dost vysoké, pomohli nastoupit drahému otci. Převzali klíče a my jsme – doprovázeni jejich požehnáním – odjeli do otcova rodného města.

V Uherském Brodu začal rabínův velmi špatný psychický stav přecházet do stádia nemoci. Když Emma v březnu 1939 psala svým dětem o tom, jak se jim daří zabydlovat se v Brodě, poznamenala: *Otec si právě přečetl tento dopis a udělal mi tanec, protože vám i sobě dělám naději, nevěří na žádnou záchranu, ale já nejsem tak zbabělá jako on!* K této poznámce Isidor ihned připsal: *Samý nesmysl. Nemáme už žádnou možnost vycestovat. Možná poslední rozloučení.* Na to Emma dopis zakončila ujištěním: *Nevěřte tomu, co otec píše, je to jen momentální sklíčenost, která zase přejde.* Tyto postoje předznamenávaly další osud manželů Böckových.

Bohužel politické poměry působily na otcovy nervy tak, že onemocněl. K tomu neustále rozrušování, denně po nás někdo požadoval nějaká hlášení, každou chvíli se muselo dokládat to či ono... Při náhlém odjezdu jsme nemysleli na to, abychom si s sebou vzali všechny dokumenty, které jsme jinak nikdy nepotřebovali. Teď jsme o ně museli psát Adymu, mnohé nedokázal mezi tolika jinými věcmi najít. To všechno způsobilo, že jednoho dne se otec nervově zhroutil... Nyní jsem ho všeho musela ušetřit, a co bylo nutné, řešit sama. Známi ho chodili povzbuzovat. Na bolesti si nestěžoval, často však celý den nejedl, dokud ho k tomu večer nedonutil hlad. Také velmi trpěl nespavostí, bez prášku vůbec neusnul. Lékaři byli toho mínění, že když se poměry zmírní, uzdraví se. Bohužel ale přicházely stále horší časy a přirozeně žádné zlepšení.¹⁶

...

Dennodenně Němci zostřovali pronásledování Židů, bylo vydáváno stále více zákazů. Árijci nesměli se Židy mluvit, obchody byly Židům otevřeny jen v určité době, později byly opatřeny plakátem s nápisem *Židům vstup zakázán*, takže jsme mohli navštěvovat jen jeden obchod s potravinami a jeden s mlékem, a to jen v určitých hodinách. Židé z Hradiště a okolních vesnic se museli přestěhovat k nám do Brodu, čímž se zde velmi zvýšil počet židovských obyvatel. Mnozí byli bohatí a upláceli obchodníky dárky, takže byli obslouženi přednostně. Když se pak dostalo na nás, zbylo jen podřadné zboží nebo nic. Nakonec bylo pod trestem zakázáno kupování ovoce a zeleniny... Každý den se čekaly kontroly... Pak přišly odvody, nejprve pro „Winterhilfe“ všechny věci z vlny, pak nadbytečné prádlo, pak všechny kožené věci, každý límeček musel být odpárán a odevzdán, i všechny cenné kovy, mé hodinky a prsten, všechny věci, které drahý otec dostal od obce, a to velký stříbrný svícen, pohár na rozloučenou s vyrytým poděkováním, malý pohár, který Böckovi vlastnili po generace...

...

Toto netrvalo dlouho a nastala hrozba židovských transportů a hrůza nás už neopustila. Bratr Ady, který se vystěhoval do Brna, odešel koncem roku 1941 do Terežína, bratr Max ještě dříve, měl být poslán do Minska, už od něj nedošla ani řádka... Sestry Anna a Berta psaly v roce 1942 z Lodže a bída stále pokračovala, denně přicházely nové zprávy o tom, co chudáci zažívají, jak přitom hladovějí a mrznou... Z Brodu byl denně poslán balíček... Každý poskytl, co bylo možné. Dobrovolní pomocníci vypomáhali s balením, bylo toho posláno opravdu hodně. Největší zásluhu na tom měl pan Meier, který přišel z Vídně, protože jeho žena Mila byla rozená Schönová z Brodu. Velmi zbožný, vzdělaný člověk, který dával a druhé k dávání vybízel.

Přišla zpráva, že starý židovský hřbitov má být přebudován na hřiště. Zde odpočívali mučedníci z doby nájezdu Kuruců a jiní zbožní Židé. Tehdy švagrová Ida zahájila akci na exhumaci těchto zbožných a na jejich pohřeb do posvěcené země. Dvě dlouhé řady hrobů s často ještě čitelnými kameny byly takto zachráněny. Jsou svědectvím židovských pocitů a obětavosti oné doby.

Přítom se poměry čím dál více zhoršovaly. Zatykáni na denním pořádku, opatrování potravin stále obtížnější. Měli jsme sice lístky na chleba, mouku, atd., ale bylo toho velmi málo na jednu osobu.

...
Stále více se k nám plížil přízrak jménem „transport“. Teď šlo do tuhého. Z pražské židovské obce přišli pánové, kteří pořádali informační večery, kde nás poučovali, co si má každý vzít a co je přebytečné, jak máme balit ruksak a jak si máme opatřit chlebník, které potraviny si máme vzít s sebou, jak si můžeme sami ušít batoh... Každý pekl perník a suchary a měl co dělat s přípravami. Ukázalo se pak, že jsme byli opravdu dobře vybaveni, což byl důsledek předešlých pokynů.

...
Dne 23. ledna 1943 v 9 hodin jsme se museli dostavit na seřadiště (bývalá česká škola). Otec i já jsme byli oblečeni, jako bychom měli jít na severní pól, protože platilo: jen to, co je oblečené, je jisté, za zavazadla neručí nikdo.

...
Duchovní československé církve nám dal požehnání Boží a popřál nám návrat ve zdraví. Velmi nás to dojalo a potěšilo, že přece jen ještě žijí tolerantní lidé.

...
Při cestě vlakem jsme byli zcela odděleni od Brodských a cestovali jsme s cizími lidmi z Břeclavi a Podivína. Vagón nebyl osvětlen, okna byla zavřená a nesměla se otvírat, netopilo se. Měli jsme teplé příkrývky, takže jsme tak netrpěli zimou. Ve středu 27. ledna asi v 8–9 hodin ráno jsme přijeli do Bohušovic... Odtud jsme ve sněhu a ledu šli pěšky do Terezína. Mnozí padali, mnozí byli vysílení...

Aby Emma ulehčila vyčerpanému rabínovi, nesla jeho zavazadla. Ale už první pohled na Terezín byl deprimující – nejprve viděli krematorium a nákladní auto s rakvemi, v nichž byly oběti tyfové epidemie. Ačkoliv se Emma snažila manžela podporovat každodenními návštěvami a vyhledáváním lékařské pomoci, rabín v Terezíně na svůj život rezignoval.

V nejbližším okolí velmi často docházelo k různým přestupkům: krádeže, strhávání plakátů, odmítání práce atd., jejichž důsledkem byly výslechy, což bylo přirozeně důvodem, že otec hned tvrdil, že teď přijde na řadu on. K tomu se přidávala jiná „hrůza“: každé 2–3 týdny došel neohlášen „Lausedoktor“, který nám kontroloval vši v šatech a ve vlasech. Při přidělování jídla jsme stáli tak těsně vedle sebe, že i ten nejčistotnější mohl něco chytit. Když měl v pokoji někdo veš, museli se všichni spolubydlíci dostavit k odvšivení. To byla přísná procedura, která trvala celý den... Důsledky se dostavily – otec si začal domýšlet, že je zavšivený a že všichni budou muset k odvšivení. Nakonec byl hospitalizován. Doktoři mi slíbili, že se zde jeho stav určitě zlepší. Měl více klidu, měl postel, což doposud ne (matrace na zemi). Mohl vstávat, kdy chtěl. Bohužel stále nechtěl jíst a dobrou náladu měl zřídkakdy... Tak šel čas, jednou byl ke mně milý a žádal mě o odpuštění, jindy mě hned poslal pryč, odešla jsem do zahrady a vyplakala se a vrátila se k němu... 19. července jsem potkala profesora, který mi řekl, že otec bude brzy zdrav. Neviděla jsem žádné zlepšení, byl stále stejný, mluvila jsem o našich známých, on poslouchal, najednou těžce zastěnal. Na mou otázku, co ho bolí, řekl: „Všechno a nic.“ Zůstala jsem jako obvykle a netušila jsem, že to bylo naposled, co ke mně mluvil. 20. července ráno přišel někdo ze samosprávy a sdělil mi smutnou novinu. Rozběhla jsem se za ním, nechtěla jsem tomu věřit. Když jsem ale před sebou uviděla svého drahého muže s výrazem míru, jako by spal a něco krásného se mu zdálo, musela jsem se s tím srovnat a přát mu jeho klid.

Následující den proběhlo hromadné rozloučení, pohřbívali celkem 24 mrtvých, a kremace.¹⁷ Krátce nato byla Emma Böcková zařazena – v kategorii starších žen – do pracovní služby.

Musela jsem pracovat 6–8 hodin denně a i poté být stále k zastížení, kdyby mě bylo zapotřebí. Za to jsem týdně dostala místo 5 dkg margarínu 7 dkg a místo 7 dkg cukru 10 dkg. Jednou měsíčně jeden extra přídavek. Musely jsme často vykonávat těžkou práci, nakládat

dřevo, což u silných kmenů bylo u nás starých žen nad naše síly, někdy jsme si 3–4 ženy nevěděly rady, dokud nám nepomohl kolemjdoucí muž.

...

Kvůli špatné výživě byla většina našich spolubydlících neschopná práce. Já, jedna z nejmladších a bohudíky prostřednictvím balíčků, které mi děti posílaly neuvěřitelnými cestami, jsem nebyla tak podvyživená jako většina, jsem musela vypomáhat všude, kde bylo potřeba. Dobré na tom bylo, že mi rychle ubíhal čas a neměla jsem kdy na přemýšlení.

Nejtraumatičtějšími situacemi byly apely a vysílání transportů do vyhlazovacích táborů na východ.

Musela jsem i přes vážnou situaci potlačovat smích, když veleli: „Achtung, links schau!“ a staří lidé, kteří se sotva drželi na nohou, měli splnit tento rozkaz... Pak bylo slyšet příjezdě auto a objevili se Sturm- a Obersturmführeri. Jako by se zjevil císař – žádný zvuk, žádný pohyb, jako by všichni zkameněli, stáli jsme tam ubozí Židé... Konečně začalo počítání a my jsme byli rádi, že židovský ordner konečně zavel: „Pohov!“ Trvalo to hodiny. Dny v listopadu jsou krátké a začalo se náhle stmívat. Šířily se různé zprávy: budeme muset přenocovat venku, mínili jedni, budeme zplynováni, říkali druzí. Všechny přepadl strašlivý strach a byli jsme připraveni na nejhorší. Náhle přišla v 8 hodin večer zpráva, že můžeme zpátky do Terezína. Nastal chaos, protože 40 000 hladových lidí vyšlo stejným směrem potmě, po neznámé cestě ...

Emma se v Terezíně sešla se svým bratrem Adolfem Benediktem, jeho manželkou Grete a jejich synem Bernardem.

V září 1944 byl vyslán zase jeden tzv. pracovní transport, tentokrát do něj musel i Benny, Adyho jediné dítě. Jeho rodiče byli bez sebe, protože toho předtím hodně prodělal (tyfus).

Vybavili jej co nejlépe a s těžkým srdcem jej nechali odjet. Ale to nestačilo, v říjnu byl vyslán opět transport, tentokrát se týkal Adyho a jeho ženy Grete. Pokoušeli se všelijak, aby zde mohli zůstat – vše marné. Přesto jsme věřili na zázrak... 12. října v poledne jsem jim nesla jídlo, ale už jsem je nesměla vidět. Vstup byl zakázán a vchod přísně střežen. Ani jídlo jsem nesměla poslat dovnitř. Zpočátku, když byl Ady zařazen, jsem se rozmýšlela, že ho půjdu dobrovolně následovat,¹⁸ ale ředitel Fuchs mi to rozmluvil: „Nehrejte si s osudem, nechte věcem jejich průběh. Všechno je předurčeno.“

Nadešel duben 1945. Dva dny před osvobozením rodných Hustopečí zaznamenala Emma Böcková své poslední narozeniny v Terezíně.

14. dubna 1945. Mé narozeniny. Je mi dnes 69 let. Musím Všemohoucímu poděkovat, že jsem přes všechno ještě schopna práce a mohu plnit své povinnosti. Zapálila jsem jarcajťové světlo¹⁹ za mou dobrou matku. Doufám, že si na to vzpomněli i můj drazí sourozenci.

...

21. dubna. Dnes sem přišel transport. Člověk je uvyklý tomu, že tu chudáci vypadají špatně, ale něco tak strašného tu ještě nebylo. Kdo je viděl, nedokázal se ubránit

Adolf Benedikt (soukromý archiv G. B. Benedicta)

slzám. Úplné kostry. Vyrožili 40 mrtvých a mnoho těžce nemocných. Nemohli nic jíst, protože byli téměř úplně vyhladověli. Byl jim poskytnut čaj a v nemocnici byli vyživováni podle odborného vedení. Někteří zemřeli, ostatní se začínali zotavovat.

...
Šířily se nejruznější pověsti. Snad brzy půjdeme domů. 1. květen. Prý je už mír, nevěříme tomu, velmi často jsme byli zklamáni. Kdoví, kam mě osud zanese. Na Terezín nikdy nezapomenou!

...
Mí spolubydlící si dělají plány a vše si představují různově. Já ne, mám obavu z návratu domů bez svého muže. Kde najdu domov? Prozatímne budu zcela odkázána na své děti. Kdybych už byla se svými dětmi...

7. květen. Bůh buď požehnan, konečně došla zpráva: Německo kapituluje. Nemohu se těšit doopravdy. Příliš mnoho těžkého leží před námi. 8. května 1945 ve 12 hodin 1 minutu Německo bezpodmínečně kapitulovalo...

Denně doufám, že mezi příchozími najdu Adyho nebo sestry, marně.

V 8 hodin večer se mě ptá náš správce (Hausälteste) pan Koch, zda jsem československé národnosti? To bych se pak měla ráno hlásit k prověření zdravotního stavu. Když budu bez vší, mohu jet domů... Ale z míru se nedá těšit bez obav, protože je slyšet o nových případech tyfu, o šíření epidemie. Takže každý, kdo má možnost, Terezín opouští. Za auta se platí fantastické ceny, protože železniční dráha je na mnoha místech zničená a nesjízdná. Nechala jsem se zapsat do slovenského transportu...

...
22. květen – dnes odjíždím slovenským transportem. Pro mě, která tak málo mohla někdy někam jet, to byla nejkrásnější jízda života. Asi to vše bylo zkrášleno pocitem vděčnosti za znovuzískanou volnost... Projížděli jsme i Hustopečemi, mým rodištěm, po téměř sedmi letech je vidím znovu, není vidět živé duše, jedeme dál. 31. května 1945 dopoledne konečně dojíždíme do Bratislavy. Jeden z mých nejkrásnějších zážitků.

Po návratu z Terezína čekal Emmu, která do svých 62 let neznala nic než Hustopeče, život dobrodruha proti své vůli. Nejprve bydlela přechodně u své dcery Jenny v Bratislavě. Ta však žila se svým manželem a dvěma dětmi ve velmi skromných poměrech, a proto se Emma rozhodla vyslyšet nabídku svých vzdálenějších dětí. Dcera Anna ji zvala k sobě do Palestiny a syn Albert a dcera Greta do USA. Emma se rozhodla pro druhou možnost a 4. února 1946 odletěla do USA, aby ve svých 70 letech začala nový život. Své rodné město viděla naposled před svým odchodem do USA, navštívila tehdy hrob svých rodičů a vyzvedla z úkrytu své šábesové svícny, které jsou teď ve Philadelphii. Peníze za hustopečský dům nikdy nedostala...

Jak o ní napsala její vnučka Judith, měla Emma mimořádný intelekt, naučila se anglicky, zabydlela se v New Yorku a těšila se pevnému zdraví a neotřesitelné víře v Boha. Zemřela 23. června 1973 ve svých 97 letech na únavu životem... Vysoký věk je prý charakteristický pro všechny Benediktovy ženy.

Emmin bratr Adolf a jeho žena Grete se stali obětí šoa (12. října 1944 byli vypraveni transportem Eg z Terezína do Osvětími).²⁰ Jejich jediný syn Bernard byl v září 1944 odtransportován do Osvětími a přežil, jak později dodával, „pouze zázrakem“.

Na žádost Městského muzea a galerie Hustopeče sepsal (česky!) své stručné vzpomínky, a to po velmi dlouhém zdráhání. („Nikdy bych si nepomyslel, že budu historikem Hustopeč! I dětem jsem o svém osudu vyprávěl velmi málo.“) Návrat do historie byl pro něj vytažováním obávaného kostlivce ze skříně. I když pocházel z rodu moravského duchovního vůdce Bene-ta, byla jeho vlastní nábožnost ovlivněna hrůznými životními zkušenostmi, takže spíše „zápasil s Bohem“ a vyznačoval se svérázným konfesijním nadhledem: „Když nový papež, který má mé jméno, navštívil synagogu ve Frankfurtu, noviny v republice měly nadpis: Šalom Benedikte! Tak mě zdravily a vítaly a já seděl zde doma v Kalifornii...“ Jindy ke gratulaci ke Svátku světla poznamenal: „Letos je Chanuka ve stejné dny jako Vánoce. Vánoce se vlastně mohou slavit až do Tří králů, což je až 6. ledna. Ale význam těchto dvou svátků je velmi rozdílný. Ovšem

Bernard (II.) Benedikt (uprostřed) na školním snímku z třicátých let 20. století (archiv MMG Hustopeče)

Bernard (II.) Benedikt na snímku z devadesátých let 20. století (archiv Aloise Plačka)

nikdo z nás nebyl tehdy přítomen, tak musíme věřit, co se o tom píše v Bibli, a pak si to může každý vysvětlovat, jak chce či jak se mu to hodí...“ Na svou spřízněnost s „Modchem“, jak Beneta tituloval, byl ale patřičně hrdý a po svém odchodu do USA si nechal pozměnit své příjmení na Benedict (s písmenem c) podle dochované Benetovy litografie.

Bernard Benedikt se narodil 4. února 1927. Byl jediným dítětem Adolfa Benedikta a jeho manželky Grete, rozené Eisnerové, s nimiž žil v Dolní Kovářské ulici (dnes Kollárova) č. 353 a 354. Do školy začal chodit v roce 1933, podle vzpomínek spolužáků byl premiantem. Dětská a školní idyla pro něj skončila v roce 1938.

V Hustopečích jsem žil do 11 a půl roku; po válce do 21 a půl roku. Moji rodiče vlastnili statek v Hustopečích u Brna, kde jsme bydleli až do října 1938, kdy nacisté obsadili Sudety. Mí předkové z tatínkovy strany byli dlouholetí useláci, původně žili ve Velkých Pavlovicích. Dědeček Bernard zemřel v roce 1924, ještě než jsem se narodil. Byl jsem pojmenován po něm, jméno se mi nikdy nelíbilo, zkrátil jsem ho na Berna. Tatínek pocházel z mnoha sourozenců, z nichž 5 bylo zavražděno nacisty...

Pokud jde o Židy, kteří zůstali v Hustopečích po okupaci (říjen 1938), jen má rodiče a strýc Eisner s manželkou a tehdy pětiletým synkem byli tak „hloupi“ a zůstali. Víím, že po několika málo dnech gestapo zatkl tatínka a strýce a odvezlo je do Mikulova. Po několika dalších dnech jsme dostali zprávu, že gestapo je oba propustilo „přes hranici“ do Protektorátu.

Nikdy nezapomenu na den, kdy jsme s maminkou a tetou mladého Eisnera a jejich malým synkem naposled opustili Hustopeče a vydali se pěšky do Horních Bojanovic. U bývalého obchodu Baťa na Náměstí stála horda Němců, kteří nás pranýřovali. Na to nikdy nezapomenu.

Pak jsme žili v Brně, kde jsem chodil do gymnázia (kvůli holocaustu jsem nikdy ne-

dokončil tercii) a kde jsem v únoru 1940 měl bar micvah v templu na Skořepce. Koncem listopadu 1941 jsme byli druhým transportem deportováni do Terezína. V Terezíně jsem pracoval v zemědělství, později v drůbežárně, ta drůbež sem byla převezena z Lidic. Mě na hustopečské hody odtransportovali do Osvětimi, bylo to den po Jom Kipur, 28. září 1944. Odtud mě po několika týdnech odvezli do Czechowic-Dziedzic v jižním Polsku. Tady bývala velká olejová rafinerie, která byla vybombardována, a my jsme vše museli uklízet. 18. ledna 1945 nás nacisté hnali na pochodu smrti do Wodzisławi. Odtud nás odvezli

v otevřených nákladních vagónech do Buchenwaldu, což trvalo asi dalších pět dní, bez jakéhokoliv jídla či vody. Po několikátýdenním „pobytu“ v Buchenwaldu mě dále odvezli do podzemní továrny Dora, kde se vyráběly rakety V1 a V2.

Začátkem dubna 1945 jsem byl osvobozen americkou armádou, vážil jsem tehdy 39 kg. Po krátkém zotavení (když jsem se dostal na váhu 50 kg) jsem se 14. června vrátil do Hustopečí.

Pamatuji si, jak jsem na své 18. narozeniny seděl na kavalci v Buchenwaldu a tehdy jsem poprvé plakal... Uvědomil jsem si, že jsem úplně sám. Věděl jsem, že Terezín byl likvidovaný, že rodiče jsou mrtvi. Rozhodně jsem nesnil o tom, že jednou budu slavit 80. narozeniny v kruhu vlastní rodiny v Kalifornii. Dodnes věřím, že jsem všechno utrpení přežil pouze zázrakem a s Boží pomocí. Pochopitelně, že na to nikdy nezapomenu.

Přes 95 % hustopečských Židů bylo nacisty vyražděno. Zázrakem přežili v Terezíně starí manželé Wachsmannovi a rodina Oskara Plačka.

Po návratu do Hustopečí jsem se dal do hospodaření. Uvědomil jsem si však, že veškeré mé počínání je jen krátkodobé, že opustím nejen domov, ale i Evropu a založím si nový domov za oceánem, i když jsem o Americe nic nevěděl. Měl jsem však pocit, že nějaký „Hitler“ by se zase mohl objevit...

Osobně jsem v Hustopečích nijak netrpěl antisemitismem, ale dobře si pamatuji, jak jsem jednoho dne (v roce 1945) zjistil, že tehdejší národní výbor chce zkonfiskovat majetek mých rodičů, protože byli „Němci“. Nemůžu doslova citovat, co jsem na to řekl tehdejšímu úředníkům, předpokládám však, že si má slova pamatovali do konce svých dní. Po této epizodě jsem žádné další problémy neměl.

Měl jsem v dobré paměti obsazení Hustopečí nacistickou hordou. Lituji, že rodiče věřili, že Němci jsou lidé, čemuž tak nebylo, a zaplatili za to životem. Proto jsem v lednu 1948 neriskoval znovu život a nečekal na komunisty. 15. ledna 1948 jsem z Prahy odletěl do Švýcarska, kde jsem čekal na americké vízum. Ve Švýcarsku jsem pracoval jako dělník na statku, krmil jsem prasata. Do Ameriky jsem emigroval 10. srpna 1948. Do roku 1952 jsem žil v New Yorku, pak jsem se usadil v Kalifornii. Nikdy jsem toho nelitoval. Jsme roztroušení po celém světě. První léta svého života jsme vyrostli ve zhýčkaných rodinách. Vlastní rodiny jsme založili daleko od původního domova v novém prostředí a každý z nás si vytvořil nový, normální život a snaží se zapomenout na krutou minulost.

Faktem je, že Židé to nikdy neměli lehké, avšak nikdy nebyli systematicky vyvražďováni – až během nacismu. Sudeští Němci chtěli „ins Reich“. Byli první, kdo arižovali židovský majetek. Osobně nemám vůbec žádný vztah k nikomu z nich. Můj názor je, že všichni Němci nejsou špatní, jen většina z nich, chci na ně zapomenout.

Mám mnoho starých přátel z doby pobytu v Brně (1938–1941), kde jsem chodil do gymnázia, a pak z různých koncentráků (Terezín, Osvětim, Dziedzice, Buchenwald a Dora). Jsou roztroušení po celém světě. Dosud udržuji se všemi styk, ať Židé či nežidé.

Náhrobek Benediktových na dnes již neexistujícím hřbitově v Hustopečích (soukromý archiv G. B. Benedikta)

Prošel jsem několika koncentráky a slíbil jsem si, že dokud budu žít, nikdy už nevkročím na polské území. I když jsem byl u polských hranic několikrát, vždy jsem jim jen zavolal pěkný pozdrav. V Buchenwaldu i v Doře Němci postavili velmi dojemné pomníky a jsou tam muzea. Občas si dopisují s některými vedoucími těch muzeí, vždy mě zvou na různá výročí, chci věřit, že cítí vinu, je ovšem otázkou, kolik je jich takových z těch miliónů?

Ovšem, že i dnes existuje antisemitismus (snad Modche by věděl, co se vyvine z iránských mraků). Mám pocit, že je dnes antisemitismus rozšířený po celém světě ještě víc, než tomu bylo po válce. Při jedné z mých návštěv Prahy – před několika lety – jsem si vyslechl, jak dva mladíci nehezky mluvili o Židech. Pochybuji, že někdo z nich kdy viděl Žida!

Jsem jediný z naší rodiny, kdo přežil šoa. A tím končím toto povídání. Škoda, či snad lépe, že si toho více nepamatují.

Bernard Benedikt si na doporučení strýce pozměnil v USA své jméno na George, psal se pak George Bernard Benedict, přičemž ani s tímto jménem nebyl spokojen. Měl syna (zemřel na leukémii) a dvě dcery. Dcera Margaret, pojmenovaná po babičce Gretě, si i po sňatku ponechala otcovo příjmení.

Poslední hustopečský Benedikt zemřel 12. září 2008 v Kalifornii (Los Angeles – Woodland Hills). V Hustopečích po něm zůstaly dosud nerestituované pozemky, o něž jeho potomci nejeví zájem. Protože hrob rodiny Benediktových byl stejně jako celý hustopečský hřbitov zlikvidován,¹ upomíná na Benetovo potomstvo jen nenápadný kopec mezi Hustopečemi a Starovičkami, který starí pamětníci nazývali Benediktův...

Poznámky:

¹ V říjnu roku 1918 se toto území prohlásilo za tzv. Deutschsüdähren.

BĚLINA, P. a kol.: Dějiny země Koruny české. Díl 2: Od nástupu osvicenství po naši dobu, Praha 1992, s. 162.

² Zabraně oblasti byly nejprve spravovány (Auftragsverwaltung) župním vedoucím (Gauleiter). Zákonem o začleňování sudetoněmeckých oblastí z 25. 3. 1939 byly landráty Mikulov, Znojmo a Nová Bystřice (Landrat – též Landkreis Nikolsburg, Landkreis Znaim, Landkreis Neubistritz) připojeny k župě Dolní Dunaj (Gau Niederdonau). Ortslexikon der Böhmischen Länder 1910–1965 (hrsg. H. Sturm), München 1995, s. 368–369.

OSTERLOH, J.: Nationalsozialistische Judenverfolgung im Reichsgau Sudetenland 1938–1945, München 2006, s. 238–239.

³ Skutečnost, že 250. výročí narození Mordechaje Beneta prošlo bez povšimnutí, je jen smutným dokladem toho, že zkáza moravských Židů byla téměř „dokonalá“.

⁴ ALTMANN, S.: Memoiren, in: Als hätten wir dazugehört. Österreichisch-jüdische Lebensgeschichten aus der Habsburgermonarchie (hrsg. A. Lichtblau), Wien – Weimar – Köln 1999, s. 305–314.

⁵ Originál paměti Emmy Böckové vlastní její vnučka Judith Leiferová (narozena roku 1936 v Bratislavě, nyní žije v americké Philadelphii), která v září 2008 darovala kopii těchto pamětí Městskému muzeu a galerii Hustopeče. Paměti jsou napsány německy a Emma v nich popisuje nejen rodinné vazby a osudy svých předků, ale zachycuje i náhlý odchod rodiny z Hustopečí, čekání na transport a pobyt v Terezíně, čímž zanechala významné svědectví i pro současné obyvatele svého rodného města...

Paměti Emmy Böckové, Městské muzeum a galerie Hustopeče, II.-A2/3 (dále jen Paměti Emmy Böckové).

⁶ Jochananova dcera Rosa byla herečkou a s velkým úspěchem vystupovala v Brně. To se však velmi přičilo morálním kritériím její rodiny. Po uzavření sňatku v herecké kariéře již nepokračovala, takže prý „nikdo nebyl šťastnější než její rodiče“.

Paměti Emmy Böckové, c. d.

⁷ Emma Böcková uvádí, že Samuel byl v Hustopečích usazen už před emancipací, po roce 1848 měl přesídlit do Velkých Pavlovic, kde „měl pěkný domek se zahradou a dobře jdoucí obchod se střížním zbožím.“

⁸ Dům č. 91 patřil předtím Samuelu Redlichovi, který ve své závěti stanovil, že kupující je povinen „ponechat v něm modlitebnu za roční nájemné osmdesát zlatých ze strany Izraelitů bydlících v Hustopečích tak dlouho, dokud sami nevypravědí modlitebnu nebo nájemné za ni.“ Hustopečská synagoga byla zasvěcena v květnu 1880. Závět S. Redlicha, soukromý archiv PhDr. Tomáše Hrbka (kopie MMG Hustopeče).

⁹ Franciska se narodila asi roku 1838 v Podivíně a provdala se za Leopolda Berische. S ním žila v Hustopečích, kde roku 1921 zemřela v domě č. 174. Z jejich dětí zůstal v Hustopečích syn Jindřich – narozen roku 1874 – který se v roce 1910 stal představeným židovské náboženské obce v Hustopečích. Spolu se svou manželkou Selmou zahynul v Osvětimi.

KÁRNÝ, M. a kol.: Tereziánská pamětní kniha. Díl 2, Praha 1995, s. 1143.

¹⁰ Bernard zemřel roku 1924 a Elizabeth roku 1936. Byli pochováni v Hustopečích. Jejich hrob se nedochoval.

¹¹ Rodiny Böckovy a Benediktovy.

¹² Vlastní životopis sepsal v úvodu své disertace *Die ethischen Anschauungen von Salomon Maimon in ihrem Verhältnis zu Kants Morallehre* (Etické názory Salomona Maimona ve vztahu ke Kantově nauce o morálce), kterou předložil 20. března 1896 na Filozofické fakultě Univerzity Würzburg. Disertace byla vytištěna roku 1897 v Uherském Brodě.

¹³ Jenny se narodila roku 1902, provdala za úředníka Leo Rosenthala. Zemřela v Izraeli ve věku 97 let. Greta se narodila roku 1904, od svých 20 let žila v New Yorku. Nikdy se neprovdala, ale byla samostatnou a velmi úspěšnou ženou. Zemřela ve věku 97 let. Albert (Fred) se narodil roku 1906, odešel do USA jako sedmnáctiletý. Žil šťastným životem se svou manželkou Mary, děti neměl. O židovství nejevil žádný zájem. Zemřel ve věku 85 let. Anna se narodila roku 1910. Provdala se za obchodníka Jenö Loeba, s nímž měla dceru Judith (provdaná Leifer) a syna Shmuela-Alfreda. Žila v Izraeli, kde zemřela 9. 2. 2006. Její syn Shmuel žije v Izraeli, dcera Judith se po sňatku s Američanem odstěhovala do USA, kde žije doposud. Shmuel a Judith jsou jedinými vnoučaty Emmy a Isidora Böckových.

¹⁴ První světová válka.

¹⁵ Böckův hustopečský dům zabavilo mikulovské gestapo 7. listopadu 1938.

Katastrální úřad pro Jihomoravský kraj se sídlem v Brně, Katastrální pracoviště Hustopeče, Pozemková kniha Hustopeče.

¹⁶ Je ironií, že hustopečský obecní úřad odkazoval Židy, kteří potřebovali ověření z matriky (tyto byly ovšem již od dubna 1939 „v úschově“ na landrátu v Mikulově), na dr. Isidora Böcka do Uherského Brodu. Rabín však v té době nebyl schopen vyřizovat už ani vlastní záležitosti.

Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově (dále jen SOKa Mikulov), NAD 84, kart. 71.

¹⁷ Urny s popelem byly zpočátku uskladněny, v listopadu 1944 však byl popel 22 000 zahynulých vězňů vysypán do Ohře. V databázi Yad vashem je Isidor Böck uveden pod přepisem Baeck.

¹⁸ Emma zaznamenala, že o nadcházejícím svátku Purim navštívila paní Eisnerovou a manželé Wachsmannovy a měla radost, že jim jako dárek (šlachmones) mohla donést kousek pečiva. Šlo o hustopečské souvěrce, kteří – stejně jako Emma – přežili holocaust v poměrně vysokém věku. Jako by je nacisté opomněli poslat dál s nadějí, že stejně brzy zemřou „přirozeným způsobem“. Netty Eisnerová (nar. 1870) přežila svého manžela Siegfrieda, obě své děti – syna Karla a dceru Grete – i vnuka Jiřího. Přežil jen vnuk Berna, ale ten odešel do Ameriky. Netty dožila v penzionu v Poděbradech (provozovala ho zde židovská organizace JOINT). Manželé Waschmannovi (Albert – nar. 1870, Cecilia – 1872) přežili syny Artura, Alfreda, Roberta a Lea.

KÁRNÝ, M. a kol.: Tereziánská pamětní kniha. Díl 1, Praha 1995, s. 217 a 314.

KÁRNÝ, M. a kol.: Tereziánská pamětní kniha, Díl 2, c. d., s. 1160, 1167 a 1224.

¹⁹ Tzv. jarcajt (Jahrzeit), výročí úmrtí blízkého příbuzného. Dodržení jarcajtu podle hebrejského data a v první řadě ve spojitosti s úmrtím rodičů mělo umožnit duši, aby prošla stádiem očisty a došla klidu a nesmrtelnosti. Jarcajt zahrnoval modlitbu kadiš, již pronesl pozůstalý mužský potomek, návštěvu hrobu na hřbitově a zažehnutí vzpomínkového světla (jarcajtvá svíčka), které se nechalo hořet 24 hodin.

²⁰ Grete je v TPK uvedena pod jménem Markéta Benediktová.

KÁRNÝ, M. a kol.: Tereziánská pamětní kniha. Díl 1, c. d., s. 174.

²¹ Hustopečský židovský hřbitov byl zřízen v roce 1886 (včetně obřadní síně). Po záboru Sudet bylo na základě nařízení pro sudetoněmecké oblasti z 22. 10. 1938 jeho vlastnictví zapsáno na Aufbaufonds-Vermögensverwaltungsgesellschaft Wien, o rok později na městskou obec Hustopeče. Poslední pohřeb se zde konal v dubnu 1946. V dubnu 1949 bylo vlastnické právo zapsáno na Židovskou náboženskou obec Brno. Opuštěný hřbitov byl postupně stále více devastován, takže ŽNO po několikaletých tahanicích s tehdejšími ONV Břeclav a MNV Hustopeče přistoupila na sklonku sedmdesátých let 20. století k asanaci hřbitova (nedochoval se žádný z původních náhrobků), jehož existenci připomíná pouze pamětní deska z roku 1981.

SOKa Mikulov, NAD 84, kart. 86.

Archiv Židovské náboženské obce v Brně.

Soňa Nezhodová

Benet's descendants: Emma and Bernard – the last Hustopeče Benedikts

October of last year marked 70 years since the liquidation of the Jewish communities in the predominantly ethnic German areas of South Moravia.

After the signing of the Munich Accords, on October 8, 1938 the Mikulov area was quickly occupied by the German army. Jews fled the area in a chaotic manner; their property was "Arianized" almost immediately in their absence. If they did not save themselves by fleeing abroad, they found (usually provisional) refuge in the Protectorate, from which they were later forced on a long sad pilgrimage to Terezín or directly to the annihilation camps, from which the great majority never returned.

For those who survived, the return to their original homes was hard. Returnees were beset by feelings of loneliness and uprootedness. Many therefore departed for Palestine or overseas.

The destruction and dispersal of Moravia's Jews also affected the descendants of legendary rabbi Mordechaj Benet-Benedikt (1753–1829), who was Judaism's highest authority in Moravia. This article deals with the wartime fate of the Podivín branch of the Benedikts, who settled in Hustopeče after emancipation (1948). The Jewish community in Hustopeče formed as late as the second half of the 19th century. The first rabbi in Hustopeče was Dr. Isidor Böck (born 1869 in Uherský Brod), who was installed in 1897. In Hustopeče he married Emma Benedikt (born 1876 in Hustopeče).

Under the growing threat of Henleinism, the Böcks left Hustopeče in September 1938, and moved to Uherský Brod. Emma's brother Adolf fled Hustopeče after the Nazi occupation of the town with his wife Greta and their only son Bernard. The two siblings – Emma and Adolf – met again in Terezín. The rabbi died there; Adolf and Greta perished in Auschwitz. Emma survived Terezín; her nephew Bernard (born 1927) went through several death camps but managed to survive. Both returnees found themselves without family, and feared that "bloodsoaked" Europe was no longer safe for them. At the age of 70 Emma joined her children in the USA, learned English, and wrote her memoirs of life in Hustopeče and in Terezín. She died on June 23, 1973 at the age of 97. Bernard left his native land in January 1948. In 1952 he settled in California, started a family, and had three children. The last Hustopeče Benedikt died on September 12, 2008 in California. In Hustopeče there remained un-restituted properties in which their descendants show no interest. Because the family grave of the Benedikt family, like the entire Hustopeče cemetery, was razed, the descendants of Benet are remembered only by an unassuming hilltop between Hustopeče and Starovičky, which was known to older citizens as Benedikt's Hill..